

Екатерина ВАЛЯВСКАЯ
(Черновці)

САЛОННАЯ КУЛЬТУРА БУКОВИНЫ В АВСТРИЙСКИЙ ПЕРИОД

В статье исследуется салон как общественный институт на Буковине в австрийский период и его репрезентации, проводится сравнительный анализ салонной культуры Буковины и Европы в 30-х гг. XIX – нач. XX вв.

Ключевые слова: салон, общественный институт, Буковина, Австро-Венгерская империя, дилетантизм, «брачная партия».

Kateryna VALIAVS'KA
(Chernivtsi)

SALON CULTURE IN THE AUSTRIAN BUKOVYNA

The article touches upon the existence of salon as a social institution at Bukovyna of the Austrian Period and its representation. Comparative analysis of salon culture at Bukovyna and in Europe in the 1930s – at the beginning of the 20th century is carried out.

Keywords: salon, a social institution, Bukovyna, Austro-Hungarian Empire, amateurism, «wedding party».

УДК 94 (477.83/86) : (=411.16) «1919/1939»

Лев ДАВИБИДА
(Івано-Франківськ)

ЄВРЕЙСЬКІ МЕДИКО-САНИТАРНІ ІНСТИТУЦІЇ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПІД ЧАС ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ КРАЮ (1919–1939 рр.)

У статті аналізується діяльність єврейських медико-санітарних інституцій в системі охорони здоров'я Східної Галичини під час польської окупації краю у 1919–1939 рр. Опрацювавши архівні матеріали, автор з'ясовує основні напрямки санітарної діяльності гігієнічних товариств та іноземних благодійних фондів у єврейських гмінах, характеризує її форми і наслідки, простежує можливості доступу до медичної допомоги у лікувальних закладах єврейських громад представників інших національностей, які проживали на території Східної Галичини, зокрема українців. Дослідник також звертає увагу на ставлення польської окупаційної влади до єврейських медико-санітарних інституцій.

Ключові слова: Східна Галичина, медична допомога, єврейський шпиталь, товариство гігієни, інфекційне захворювання, епідемія.

Останніми роками спостерігається значне зростання уваги дослідників до повсякденності як окремого напрямку історичної науки. Такий пере-

хід до соціально-антропологічної площини зумовлений переосмисленням методології історичних досліджень і намаганням повноцінно і всебічно відобразити перебіг подій в минулому, беручи до уваги громадянське суспільство, окрему людину, умови її життя. Повернення людини в центр історії реалізовується через гуманістичний підхід до історичних знань. З цієї точки зору стають актуальними дослідження різних аспектів соціального життя народів та окремих їхніх представників, в тому числі й охорони здоров'я.

Метою статті є дослідження єврейських медико-санітарних інституцій в системі охорони здоров'я Східної Галичини під час польської окупації краю (1919–1939 рр.) з огляду на відчутний внесок у медичне обслуговування місцевого населення. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: шляхом аналізу архівних джерел з'ясувати, які саме медико-санітарні інституції існували у єврейських гмінах, висвітлити їхню діяльність у сфері охорони здоров'я, дослідити можливості одержання в них допомоги представниками інших національностей, зокрема українців. Згадана проблема не знайшла предметного відображення в історіописанні, якщо не враховувати окремі згадки у численних краєзнавчих розвідках про наявність в тій чи іншій місцевості єврейського шпиталю. Частково питання розвитку єврейської медицини порушують В. Москалець¹ та В. Маламед². Схематичну картину діяльності єврейських медичних осередків у міжвоєнний період на прикладі Рівного подає Н. Переходько³.

Важливим елементом системи охорони здоров'я, що сформувалася на території Східної Галичини у 1918–1939 рр., були єврейські медико-санітарні інституції. Місцева єврейська медицина мала багатотисячову історію. Перша згадка про єврейський шпиталь у Львові відноситься до 1604 р., а у Європі такі заклади з'являлися ще у середні віки⁴. Право представників так званих «жидівських» громад на заснування власних лікувальних закладів визнавалося як владою Австро-Угорської імперії, так і ЗУНР, а згодом – Другої Речі Посполитої.

На початку 1920-х рр. функціонування охорони здоров'я єврейських громад мало свої особливості, пов'язані з політичними і військовими подіями. Під час Першої світової війни з приходом російських військ навесні 1915 р. галицькі євреї пережили серію погромів. Аналогічні акції насильства влаштували поляки у 1918–1919 рр. після окупації Східної Галичини, звинувативши єврейське населення в підтримці ЗУНР, хоча під час українсько-польського конфлікту євреї здебільшого зберігали нейтралітет⁵. На побутовому рівні відбувалися грабунки і у ЗУНР, зокрема в Тернополі, Городенці, Косові, Скалаті, Стрию, Ходорові та Чорткові⁶. Погроми і занепад економічного життя краю (зупинення промислового виробництва, зниження попиту на ремісничі вироби, відсутність

сировини) призводив до розорення в тих сферах зайнятості, які були традиційними для єврейського населення. Це тягнуло за собою погіршення його соціально-економічних та культурно-побутових умов проживання, які негативно позначилися і на охороні здоров'я.

Загроза поширення епідемій через погіршення санітарного становища у Східній Галичині непокоїла міжнародні єврейські спільноти. Тому у 1918 р. при Єврейському рятунковому комітеті для жертв війни тут з'явилися санітарна секція і секція пропаганди гігієни. А вже у 1919 р. їх об'єднали в окреме Товариство поширення гігієни серед євреїв у Львові. Головним його завданням була пропаганда гігієни в місцях локального проживання представників цієї національності, яка здійснювалася через читання лекцій, санітарні патрулі, обстеження виховних закладів, боротьбу з туберкульозом та венеричними захворюваннями, опіку над породіллями і немовлятами, фізичне виховання молоді. Через фінансові труднощі діяльність товариства була малоефективною. Практично увесь бюджет зводився до оплати праці лекторів, працівників санітарного патруля та лікарів, які проводили інспекцію у школах, хедерах та інших навчальних закладах⁷.

Паралельно із Товариством поширення гігієни серед євреїв на території Східної Галичини діяльність, спрямовану на нормалізацію санітарних відносин, розпочала медична комісія, створена на основі благодійних фондів американської компанії «Joint Distribution Committee» («JDC»). Своєю метою діяльності вона проголосила піднесення рівня охорони здоров'я людей і їхнього зацікавлення в цій проблемі. Реалізація мети здійснювалася через постачання технічної, фінансової і моральної допомоги тим гмінам, які виявляли бажання розпочати співпрацю у справі покращення громадської охорони здоров'я. Зауважимо, що згадані єврейські медико-гігієнічні організації не були харитативними і передбачали допомогу тільки при проявленні ініціативи громад чи окремих мешканців брати на себе видатки, пов'язані із санітарним благоустроєм. Наприклад, для відновлення якогось об'єкту медичної інфраструктури необхідною умовою виступала оплата місцевою гміною 30% необхідних коштів⁸. Також є відомості про те, що товариства не фінансували ті громади, де проживали євреї, які сповідували ортодоксальний іудаїзм⁹.

Для кращої організації роботи територію Східної Галичини поділили на 9 дистриктів: Львів, Броди, Тернопіль, Чортків, Станиславів, Коломия, Дрогобич, Стрий, де створювалися окружні організаційні комітети товариства. Свої місцеві відділення організовувалися у містах і містечка. Загальний нагляд за проведенням оздоровчої акції в межах краю здійснював Центральний санітарний комітет у Львові¹⁰. Заснування місцевих філій ме-

дичної комісії «JDC» наштовхувалося на спротив польської адміністративної системи, яка розцінювала такі заходи як один з проявів сіонізму. Найважче становлення окружної організації відбувалося в Коломийському повіті, де комітет розпочав свою роботу тільки наприкінці вересня 1921 р.¹¹.

Найбільш активно була діяльність медичної комісії «JDC» у будівництві чи реконструкції лазень і шпиталів. Станом на 1921 р. ритуальні купальні були відремонтовані і відбудовані у Бродах, Яворові, Копичинцях, Гусятині, Перемишлі, Тернополі, Галичі, Соколові, Королівці, Поморянах, Яневі, Риманові, Золотому Потоці, Суховолі. В умовах епідемії висипного тифу громадські лазні виконували важливу профілактичну функцію, а тому сприяли загальному покращенню санітарного стану у згаданих населених пунктах. Хоча першочергово купальні призначалися для євреїв, користуватися ними за певну оплату могли представники інших національностей, зокрема шкільна молодь. На кошти, виділені «JDC», відновили постраждалі внаслідок бойових дій єврейські шпиталі у Львові і Тернополі, а також побудували нові в Бродах та Перемишлі¹².

Медична комісія «JDC» дбала і про забезпечення єврейського населення лікарською допомогою. Запрошуючи лікарів до праці в тих округах Східної Галичини, які цілком були позбавлені медичних працівників, їм гарантовано надавали мінімальний місячний прибуток і, при потребі, позику для облаштування на новому місці. Якщо існувала необхідність в медичному обладнанні чи препаратах, то враховували і її. Натомість лікарі зобов'язувалися з часом повернути позику, а також брати участь у різноманітних санітарних акціях комісії¹³. Враховуючи той факт, що професія медика у єврейському середовищі вважалася престижною, кількість лікарів єврейського походження в Галичині була стабільно високою. У довоєнний період на медичному факультеті Львівського університету щорічно навчалася близько 42-46 % євреїв¹⁴. Тому знайти лікаря для так званих «жидівських» гмін було неважко.

І Товариство поширення гігієни серед єврейського населення, і медична комісія «JDC» приділяли велику увагу поширенню знань про здоровий спосіб життя серед дітей і молоді. Великою мірою це зумовлювалося усвідомленням того, що у дитячому і підлітковому віці легше засвоїти уявлення про особисту гігієну і в подальшому практикувати її. Натомість змінити стереотипи поведінки людей старшого віку було набагато складніше. У 1921 р. у школах Галичини провели дантистичну акцію з метою привити дітям основи гігієни ротової порожнини: роздали 22 000 шіток і 25 000 півфунтових пачок зубного порошку. Поряд із цим проводилися щорічні лікарські інспекції єврейських навчальних закладів. Під час таких перевірок виявляли дітей, хворих на туберкульоз чи пархи

(дерматози), і спрямовували їх на лікування до шпиталів. На кошти «JDC» придбали рентген до єврейського шпиталю у Львові, за допомогою якого відбувалась терапія згаданих хвороб¹⁵.

При медичній комісії «JDC» існував відділ пропаганди, який з середини 1922 р. займався поширенням відомостей про значення чистоти для здоров'я і життя через короткі п'ятнадцятихвилинні лекції у школах, притулках, сиротинцях, синагогах, а також через розповсюдження листівок, плакатів і брошур про важливі питання гігієни. Для цього використовувалася мова, зрозуміла для більшості місцевого населення: польська, ідиш або гебрійська (іврит). Перекладами і видавництвом брошур займалася спеціальна редакційна комісія. У провінційних містах і містечках утворювалися санітарні департаменти під керівництвом лікарів, які водночас були керівниками локальних відділів пропаганди¹⁶.

Засобом пропаганди були і санітарні патрулі. Їхні функції дещо відрізнялися від державних санітарних патрулів, які були контрольно-ревізійними органами поліційного типу. Основне завдання єврейських санітарних патрулів полягало в огляді будинків та помешкань і встановлення їх відповідності санітарно-гігієнічним нормам. Також здійснювався і первинний медичний огляд мешканців для попередження захворювань на тиф, туберкульоз і пархи. Під час таких ревізій відбувалося ознайомлення населення з правилами та інструкціями щодо житлових приміщень, поширювалися листівки. При виявленні забруднених приміщень давалися поради щодо їх очищення. Санітарні патрулі безкоштовно поширювали серед незаможних білизну і дезінфекційні засоби. Пізніше через брак фондів предмети особистої гігієни надавалися тільки в якості винагорода за утримання домівки у зразковій чистоті. Водночас така практика була заохоченням для підтримання належного рівня санітарних відносин. За результатами діяльності санітарних патрулів у липні 1922 р. було оглянуто 2 577 помешкань і 9 565 жителів у 26 містах Галичини. Під час акції роздано 309 кг мила, 171,5 кг соди, 1520 кг вапна та 745 пар білизни¹⁷.

Після ліквідації медичної комісії «JDC» у Варшаві 1 лютого 1923 р. припинив свою діяльність і Центральний санітарний комітет у Львові. Тому відділ пропаганди на автономних правах увійшов до складу Товариства поширення гігієни серед євреїв, яке мало на той час затверджений статут і діяло у тій же площині¹⁸. У жовтні цього ж року реорганізована організація підпорядковувалася Головному управлінню Товариства охорони здоров'я єврейського населення в Польщі (ТОЗ) як окружна організація для Східної Галичини¹⁹. Це дозволило згуртувати розрізнені до цього часу однопрофільні інституції і посилити медико-санітарну справу на території Галичини через акумуляцію коштів, інтелектуальних і робочих сил.

Розширене таким чином Товариство поширення гігієни серед євреїв збільшило обсяг роботи з населенням. Зокрема, було взято під шефство організацію «Бікур Холім», члени якої доглядали за убогими хворими, які не мали змоги лікуватися в шпиталях, постачаючи їм необхідні ліки додому²⁰. З метою інтенсифікації лікування пархів у Львові при єврейському шпиталі заснували Станцію боротьби з дерматозами, обладнану рентгеном. Усі місцеві осередки товариства закликали реєструвати усіх хворих і направляти їх до Львова на лікування. Кошти такого відрядження поверталися²¹. Існувала навіть спеціальна винагорода в 10 000 польських марок для членів санітарного патрулю, які виявлять хворих на дерматоз під час обходу²².

2 серпня 1927 р. відбулися загальні збори Товариства поширення гігієни серед євреїв, які ухвалили рішення про ліквідацію та передачу його функцій ТОЗ у Львові. Мета цієї організації нічим не відрізнялася від її попередників і полягала у підвищенні рівня стану здоров'я єврейського населення. Однак, на відміну від медичної комісії «JDC» і Товариства поширення гігієни серед євреїв, ТОЗ мало більше засобів і способів її реалізації. Керівними органами товариства були загальні збори, управління і ревізійна комісія. Водночас Львівське відділення безпосередньо підпорядковувалося Головному управлінню ТОЗ у Варшаві²³.

Централізація зусиль спрямованих на оздоровлення єврейського населення знову ж таки дала позитивні результати. Зріс бюджет товариства, оскільки збільшилися надходження з членських внесків. Польська влада більш прихильно ставилася до єврейських охоронно-оздоровчих організацій, ніж до українських, тому їм дозволяли проводити збір коштів по краю, поширювати марки під час протитуберкульозних днів і навіть збирати вуличні пожертви. Додаткові фінансові вливання дозволили розширити обсяг діяльності ТОЗ, на прями якої відображені у назвах тематичних секцій. На піку свого розвитку у 1935 р. ТОЗ налічувало 12 секцій: боротьби з туберкульозом, будинків відпочинку, дитячих таборів та санаторіїв, вербування нових членів, єврейської літератури, фармацевтичну, лекційно-пропагандистську, культмасову, фізично-виховну, управління будинками відпочинку, лекцій для шкільної молоді, співробітництва з громадськими єврейськими товариствами та видавничий комітет²⁴.

ТОЗ здійснював не тільки пропагандистську, а й цілком практичну медичну діяльність. Заходами товариства було утворено ряд амбулаторій: туберкульозну, при якій діяв Інститут рентгенології, поліклініку для вагітних і гінекологію, консультацію для важких підлітків, евгенічну пораду, а також кабінети світлолікування. Дуже продуктивною була туберкульозна амбулаторія, яка щороку оглядала більше 10 000 осіб²⁵. Багатьох пацієнтів обслуговував також Інститут рентгенології,

який приймав не тільки хворих скерованих через заклади ТОЗ. За згодою головного лікаря приймалися також особи з інших громадських організацій Галичини, зокрема і українських, які співпрацювали з єврейською гігієнічною установою. Пацієнти сплачували по 3 злотих за профілактичне опромінення і 5 – за рентгенівський знімок. В особливих випадках, коли пацієнт міг засвідчити свій низький майновий статус, платня за послуги Інституту знижувалася, або взагалі не бралася²⁶.

Активною була діяльність й інших амбулаторій, які фактично утворювали таку собі єврейську поліклініку. Новаторством у порівнянні з аналогічними польськими і українськими закладами була консультація для важких підлітків, якою керували психіатр др. Прагер, невролог пані Готтесманова і психолог Блявштейн. Лише за 1935 р. вони надали близько 70 кваліфікованих порад, які допомогли молодим людям зберегти життя і психічне здоров'я. Дбали про дітей і за допомогою організації здорового відпочинку. ТОЗ володіло власною вакаційною колонією у Брюховичах, якою керувала лікарка Арнольд Цецилія. Протягом літнього сезону тут встигало відпочити близько 300 юних євреїв²⁷.

ТОЗ продовжував пропагувати гігієну за допомогою лекцій та рефератів. Протягом року виголошувалося близько 150 лекцій, які відвідувало в середньому 9 000 слухачів, здебільшого шкільна молодь. Тематика лекцій була різноманітною: «Туберкульоз», «Правда про деякі жидівські хвороби», «Як запобігти інфекційним хворобам», «Про ревматизм і його профілактику», «Про харчування дітей», «Про схильність до захворювань і боротьбу з нею» та інші. Проте пропагандистська діяльність санітарних патрулів у 1935 р. припинилася²⁸. Вважалося недоцільним витрачати кошти і засоби на досить численний персонал. До того ж діяльність таких патрулів була неефективною, бо вони не мали права штрафувати порушників санітарних норм: цим займалися державні санітарні інспектори. Зекономлені фінанси використовувалися для забезпечення діяльності амбулаторій та розширення організаційної мережі товариства. Останні загальні збори ТОЗ у Львові відбулися 18 травня 1939 р. На них ухвалили звернення до Центрального комітету ТОЗ у Варшаві, яким просили дозволу надати львівській філії статус центральної установи для Східної Галичини, щоб розширити свої повноваження²⁹. З відомих причин цього здійснено не було.

Щодо кваліфікованої медичної допомоги, то галицькі євреї могли отримати її у власних національних медичних закладах, які продовжили своє існування у міжвоєнний період як громадські інституції. Кількість єврейських шпиталів була суттєво вищою від тієї, якою володіла українська спільнота Галичини. Якщо в українців, які склали 62% населення краю, була тільки «Народна ліч-

ниця», то у євреїв, яких налічувалося всього 10%³⁰, було 7 лікарень: у Львові, Перемишлі³¹, Тернополі, Бродах, Бучачі, Станіславові, Коломиї³². Окрім великих шпиталів, у деяких містечках Галичини існували маленькі приватні чи фундаційні заклади – так звані «хекдеші». Вони поєднували у собі медичний заклад і притулок для бідних. Часом вони навіть не мали власного лікаря, тому лікувальними установами їх назвати важко. Такі невеликі хекдеші, наприклад, були у Бережанах³³ і Дрогобичі³⁴. Вони утримувалися на кошти місцевих благодійників і були позбавлені державних привілеїв для медичних закладів.

Єврейські шпиталі були важливим елементом системи охорони здоров'я в Галичині. Хоча першочергове право на лікування мали пацієнти єврейського походження, медичне обслуговування надавалося усім, незалежно від віросповідання і національності, для малозабезпечених людей воно було безкоштовним. Бідному населенню будь-якого віросповідання на підставі рецепта лікаря видавалися ліки³⁵. Заможні верстви за медичні послуги платили згідно з тарифом, установленим радою госпіталю. Особи, які лікувалися стаціонарно, перебували на повному утриманні. Їм призначалося харчування, лікарняний одяг, взуття, білизна та ліки. Шпиталі функціонували завдяки фінансовій підтримці єврейських громадських організацій, платі хворих за лікування та добродійним грошовим надходженням³⁶. Діяльність шпиталів припинилася з приходом радянської влади у Східну Галичину у вересні 1939 р.

Отже, зважаючи на більш прихильне ставлення польської влади до єврейської національної меншини, ніж до українців, а також на значну фінансову допомогу закордонних благодійних фондів, зокрема «JDC», єврейська медицина мала краще розвинуту інфраструктуру. Якщо «Народна лічниця» мала тільки один шпиталь, то у єврейської спільноти було 7 великих лікарень та ще кілька невеликих закладів, що опікувалися хворими. Практично всі єврейські лікарні у міжвоєнний період (1918–1939 рр.) намагалися надавати безкоштовну допомогу убогим пацієнтам без огляду на їхню національність. Натомість Товариство поширення гігієни серед євреїв і ТОЗ цілеспрямовано допомагали тільки євреям. Єврейські санітарно-гігієнічні товариства в Галичині робили значні успіхи в справі поширення знань про гігієну, проводячи пропаганду шляхом виголошення лекцій та розповсюдження відповідної літератури зрозумілою для мешканців краю мовою. Як і українські, єврейські товариства були об'єктом постійного нагляду польської влади, яка інколи перешкоджала їхній діяльності з огляду на політику колонізації. Слід сказати, що питання взаємовідносин українських і єврейських медико-санітарних інституцій сьогодні практично не досліджене і залишається перспективною проблемою для історичних пошуків.

¹ Москалець В. К. Благодійна діяльність єврейських підприємців Дрогобича і Борислава як індикатор модерності / Москалець В.К. // Сборник научных трудов «Вестник НТУ «ХПИ»: Актуальні проблеми історії України. – Харків, 2013. – № 25. – С. 86–92.

² Маламед В. Між двома Світовими війнами (1919–1939 рр.) / В. Маламед // Незалежний культурологічний часопис «І». – Львів, 2008. – Вип. 51. – С. 72–104.

³ Переходько Н. Функціонування єврейських медичних осередків у Рівному в міжвоєнний період (1921–1939 рр.) / Н. Переходько // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: випуск наук. зб. присвяч. 450-річчю Пересопницького Євангелія / [гол. ред. Р. М. Постолюський]. – Рівне : РДГУ, 2011. – Вип. 22. – С. 235–239.

⁴ Єврейський шпиталь [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до журналу : URL :

⁵ Білоус Л. Допомога постраждалому від війни єврейському населенню Східної Галичини (1914–1915) / Л. Білоус // Проблеми вивчення історії Української революції (1917–1921). – К. : Інститут історії України НАН України, 2011. – Вип. 6. – С. 88–89.

⁶ Павлишин О. Єврейське населення Східної Галичини у 1918–1919 рр.: соціальний аспект // Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2006–2007. – Ч. 12–13. – С. 33.

⁷ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 503. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 1.

⁸ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 2.

⁹ Державний архів Львівської області (далі – Держархів Львівської обл.). – Ф. 1. – Оп. 9. – Спр. 162. – Арк. 64.

¹⁰ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 4.

¹¹ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 11–12.

¹² Держархів Львівської обл. – Ф. 1. – Оп. 9. – Спр. 162. – Арк. 3–3а.

¹³ Держархів Львівської обл. – Ф. 1. – Оп. 9. – Спр. 162. – Арк. 4.

¹⁴ Благий В. Студентство Львівського університету в 1900–1914 роках: історико-соціологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец.07.00.01 «Історія України» / В. Благий. – Львів, 2003. – С. 13.

¹⁵ Держархів Львівської обл. – Ф. 1. Оп. 9. – Спр. 162. – Арк. 5.

¹⁶ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 7. – Арк. 39.

¹⁷ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 15. – Арк. 1.

¹⁸ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 7. – Арк. 85.

¹⁹ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 10. – Арк. 5.

²⁰ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 7. – Арк. 40.

²¹ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 10. – Арк. 25.

²² ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 7. – Арк. 100.

²³ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 28. – Арк. 1–4.

²⁴ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 3. – Арк. 10.

²⁵ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 22. – Арк. 1–2.

²⁶ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 4. – Арк. 1.

²⁷ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 22. – Арк. 2.

²⁸ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 22. – Арк. 1.

²⁹ ЦДІАЛ України. – Ф. 503. – Оп. 1. Спр. 30. – Арк. 1.

³⁰ Гудзеляк І. І. Динаміка етнічного складу населення Галичини у ХХ столітті / І. І. Гудзеляк, В. В. Роїк // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – № 1. – С. 69.

³¹ Держархів Львівської обл. – Ф. 1. – Оп. 9. – Спр. 467. – Арк. 64.

³² Державний архів Тернопільської області (далі – Держархів Тернопільської обл.). – Ф. 231. – Оп. 6. – Спр. 1757. – Арк. 1.

³³ Держархів Тернопільської обл. – Ф. 231. – Оп. 6. – Спр. 1769. – Арк. 5.

³⁴ Москалець В. К. Благодійна діяльність єврейських підприємців Дрогобича і Борислава... – С. 88.

³⁵ Переходько Н. Функціонування єврейських медичних осередків у Рівному... – С. 236.

³⁶ Маламед В. Між двома Світовими війнами... – С. 76.

*Лев ДАВЫБИДА
(Івано-Франківск)*

ЕВРЕЙСКИЕ МЕДИКО-САНИТАРНЫЕ ИНСТИТУЦИИ В СИСТЕМЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЦИИ ВО ВРЕМЯ ПОЛЬСКОЙ ОККУПАЦИИ КРАЯ (1919–1939 гг.)

В статье анализируется деятельность еврейских медико-санитарных учреждений в системе здравоохранения Восточной Галиции во время польской оккупации края в 1919–1939 гг. Исследованы архивные материалы, автор выясняет главные направления санитарной деятельности гигиенических обществ, а также иностранных благотворительных фондов в еврейских гминах, характеризует ее формы и последствия, прослеживает возможности доступа к медицинской помощи в лечебных учреждениях еврейских общин представителей других национальностей, обитавших на территории Восточной Галиции, в частности, украинцев. Исследователь также обращает внимание на отношение польской оккупационной власти к еврейским медико-санитарным учреждениям.

***Ключевые слова:** Восточная Галиция, медицинская помощь, еврейский госпиталь, общество гигиены, инфекционное заболевание, эпидемия.*

*Lev DAVYBIDA
(Ivano-Frankivsk)*

JEWISH MEDICAL HEALTH INSTITUTIONS IN THE HEALTH CARE SYSTEM OF EASTERN GALICIA DURING THE POLISH OCCUPATION OF REGION (1919–1939)

The article analyzes the activities of Jewish health institutions in the health care system in Eastern Galicia during the Polish occupation in the 1919–1939. There were more favorable attitude of the Polish government to the Jewish community than to Ukrainian and significant financial aid from foreign charities funds, including «Joint Distribution Committee». That is why

Jewish medicine had a well-developed infrastructure. Upon learning archives, the author finds that in addition to Jewish hospitals, local communes were also hygienic society and international charities. In particular, the Society for the Propagation of Hygiene among the Jewish population, the medical commission «Joint Distribution Committee», Association of Public Health of the Jewish population in Poland. The author also draws attention to the attitude of the Polish occupation authorities to Jewish health institutions. He concludes that, as Ukrainian, Jewish society were subject to constant supervision of the Polish government, which sometimes interfered with their activities in view of the policy of captivity.

Keywords: *Eastern Galicia, medical care, Jewish hospital, Society of Hygiene, infectious disease, epidemic.*

УДК322(=162.1)(477)«1923/1939»

Роман ЛАГІШ
(Київ)

ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ У СХІДНИХ ВОЄВОДСТВАХ II РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

У статті проаналізовано напрямки церковно-релігійної політики керівництва II речі Посполитої на теренах Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя на шляху до асиміляції та «окатоличення» українського населення. Зокрема, описано методи та засоби впливу на дві основні конфесії українців – Греко-католицьку та Православну церкву.

Ключові слова: *східні воєводства Польщі, Греко-католицька церква, Православна церква, конкордат, ревіндикація.*

Територіальні надбання на сході внаслідок підписання Ризького мирного договору поставили перед польськими урядовцями низку складних завдань, пов'язаних з економічною, соціально-культурною інтеграцією заселених здебільшого українцями територій. Переважна частина польського політикуму підтримувала жорсткий курс на асиміляцію, колонізацію місцевого населення, а також нав'язування йому невластивих форм суспільного життя. У релігійній сфері це набуло вигляду неприхованого протекціонізму римо-католицькій церкві, преференціювання її інтересів навіть на тій території, де вона не мала канонічного впливу. Влада намагалася інтенсифікувати національну асиміляцію, використовуючи релігію й церкву як інструмент інтеграції некатолицького населення з польською державністю. Відтак визначальною тенденцією міжконфесійних стосунків, а також державної політики у релігійній сфері став їх тісний синкретизм з міжнаціональними взаєминами.

Особливість ситуації полягала в тому, що незважаючи на VII статтю Ризького договору, яка передбачала право українців у межах внутрішнього законодавства культивувати свою рідну мову, створювати і підтримувати свої школи, розвивати свою культуру, безперешкодно влаштовувати життя церкви і вільно виконувати релігійні обряди¹, уряд Польщі здійснив низку політичних та економічних заходів у плані їх асиміляції. Тим більше, що згідно з Версальським договором, який 28 червня 1919 р. уклали США, Великобританія, Франція, Італія, Японія і Польща, польський уряд взяв на себе односторонні зобов'язання забезпечити своїм національним меншинам усю повноту політичних і громадянських прав. Відповідно до конституції Польської держави 1921 р. у статтях 109–110 підтверджувала правовий статус національних меншин згідно з нормами міжнародного права та гарантувала їм відповідні права й свободи². Однак це аж ніяк не вплинуло на формування державної національної політики міжвоєнної Польщі, рівноправність гарантувалася лише теоретично, щоб отримати від західних держав схвалення східних кордонів, а на практиці усі зобов'язання були перекреслені.

Особливе місце у національній політиці II Речі Посполитої займали Волинь, Полісся, Холмщина та Підляшшя, землі, які раніше входили до складу Російської імперії та відзначались специфікою укладу політичних, економічних, національних та міжконфесійних стосунків. Населення цих українських територій II Речі Посполитої було неоднорідним і різнилося за рівнем національної свідомості та культурним розвитком. Однак практично усе населення підпорядковувалось юрисдикції Православної Церкви, яка під впливом царського самодержавства перетворилася на засіб русифікації³. Як наслідок, всупереч Ризькому й Версальському договорам та і самій польській конституції головними об'єктами асиміляторської політики державної машини від сейму до уряду та повітових властей стає церква.

Саме втручання та утиски з боку польського керівництва у церковно-релігійне життя суспільства східних воєводств стає найбільшчим питанням українців того часу, оскільки належність до своєї Церкви виступала основою їхньої ідентичності. Це однаково стосувалося як галицьких греко-католиків, так і православного населення Холмщини, Волині, Полісся та Підляшшя. Греко-католицька церква, беззаперечно, була найбільшою та найвпливовішою організацією галицьких українців, а її діяльність мала визначальний вплив на українське державотворення. Саме належність до ГКЦ ідентифікувала національну належність українців Галичини, зберігала українську окремішність краю, допомагала їм попри всі історичні катаклізми втримати «український» дух. Уніатська церква стала єдиним чинником східногалицького сус-